Iċ-Ċirku ta' "Brockdorff" fix-Xagħra

Il-kelma "Brockdorff" bħalissa qed tissemma ferm fuq fomm in-nies u l-mezzi l-oħra tax-xandir, iżda żgur li mhux il-poplu kollu tax-Xagħra u l-Maltin u l-Għawdxin fil-maġġoranza tagħhom ma jafu xi tfisser u x'konnessjoni għandha din il-kelma mar-raħal tax-Xagħra li hu għani fl-arkeoloġija, li tmur lura eluf ta' snin.

Il-pittur franċiż ta' żmien ir-Re Franċiż Lwiġi XVI, Jean Pierre Louis Houel, li għex bejn l-1735-1813, hu maħsub li huwa l-ewwel artist li ndika l-postijiet megalitiċi tal-gżejjer Maltin. Difatti fl-1775 huwa ndika dan is-sit arkeoloġiku ġdid fix-Xagħra.

Imbagħad fl-1778 huwa pitter b'eżattezza kbira s-siti arkeoloġiċi tal-gżejjer Maltin, u fl-1782-1787 hu ppubblikahom f'erba' volumi bl-isem ta' "The Voyage Pittoresque". Il-Kżarina Katerina II tar-Russja xtrat l-oriġinali u l-lum jinsabu fil-mużew tal-"Heritage" fir-Russja stess.

Dak li pitter il-pittur Houel, jibqa' s-sors prinċipali ta' dokumentazzjoni ta' struttura (bini megalitiċi) ta' Għawdex, u li jinkludu wkoll "The Xagħra Stone Circle".

Għal min ma jafx, il-"Brockdorff Circle" hu l-isem ta' Charles Frederick von Brockdorff, li kien artist Ġermaniż, li ġie minn Schleswig-Holstein, u wara ssetilja Malta, difatti bosta jqisuh bħala Malti bħalna, anzi hu assoċjat bħala artist Malti.

Dan għamel inċiżjonijiet bil-water colours, li juru fid-dettal tas-sit arkeoloġiku kbir li għadu kif ġie skavat, u ser ikun hemm iżjed xogħol ta' skavar fuqu, li jinsab fi Triq Ħamet, Xagħra. Uħud mill-abbozzi ta' pittura u inċiżjonijiet tiegħu llum jinsabu fil-libreriji nazzjonali ta' Malta, u fil-Mużew tal-arkeoloġija fil-Belt Valletta.

Dan il-pittur pitter is-sit arkeoloġiku fil-bidu tas-seklu dsatax, eżattament mal-miġja ta' l-Ingliżi f'Malta. Għalhekk is-sit jissejjaħ għalih għax hu ndikah. Huwa għajb li ma hemmx mafkar jew triq imsemmija għalih fix-Xagħra, għax bis-sejba tiegħu kompla għolla l-isem tax-Xagħra, u permezz t'hekk, ix-Xagħra tkun mhux biss fuq il-mappa ġeografika, iżda fuq il-mappa tal-Wirt Dinji, bħall-Eġittu, il-Mesapotanja, il-Greċja, u bosta pajjiżi oħra.

Is-sit jinsab ma' ġenb it-tempju l-ieħor megalitiku msejjaħ ta' "Għeżżu" li l-lum jinsab imġarraf, minħabba traskuraġni u negliġenza mill-awtoritajiet kompetenti, u jinsab ukoll tefgħa ta' ġebla bogħod mit-Tempji tal-Ġgantija. Mill-iskavar li sar s'issa sar magħruf li dan is-sit kien ċimiterju Preistoriku.

Kien il-Kurunell John Otto Bayer, li kien Gvernatur Ingliż għal Għawdex, li bejn l-1820-1829 skava u kixef it-Tempji tal-Ġgantija. Wara beda jiskava dan is-sit li jiġi ferm qrib il-Ġgantija, iżda bdiewa li kellhom ir-raba' fil-qrib, sfortunatament ma kinux japprezzaw il-wirt arkeoloġiku, u anke llum għad hemm nies, anke mix-Xagħra, li ma japprezzawx dal-patrimonju dinji, dawn il-bdiewa fis-sempliċità tagħhom, ma ħallewx lill-Kurunell ikompli jiskava, anzi kissru l-ġebel kbir li kien jifforma daċ-ċirku.

Difatti l-ħofra kbira li Bayer laħaq ħaffer, l-istess bdiewa reġgħu mlewha bil-mażkal u ġebel ieħor, u s-sit ġie mogħti lura għall-agrikultura. L-istess ġralu t-tempju ta' "Għeżżu". Dan safa mkisser mhux minn bdiewa tas-seklu l-ieħor, iżda min-nies ċivilizzati tas-seklu għoxrin. Kien ukoll f'dan l-istadju li Brockdorff għamel dawn l-inċiżjonijiet imprezzabbli li baqgħu fuq l-ixkaffa għal bosta snin u ħadd ma ta każhom.

Kellu jkun is-Sur Joe Attard Tabone, iben ix-Xagħra, ex-Spettur tal-Pulizija, li bħali għandu ħafna għal qalbu l-wirt storiku u arkeoloġiku tax-Xagħra, li ħa inizjattiva meta ta taħdita pubblika fit-30-11-1965, u t-"Times of Malta" tagħtu importanza kbira, biex jiġi skavat kif fil-fatt ġara. Iżda għalfejn kellhom jgħaddu 20 sena wara, eżattament bejn l-1988-1990, biex jibda l-iskavar meta fix-Xagħra kellna bosta politiċi, tobba, avukati u anke surmastrijiet kemm ta' l-iskola kif ukoll tal-mużika.

Ringrazzjament imur għad-Dipartiment tal-Mużew li f'Ġunju ta' l-1987, b'team imħarreġ ta' Maltin u Ingliżi,

li b'direzzjoni ta' Profs. Anthony Bonanno, Dr. Caroline Malone, Dr. Simon Stoddart, u Dr. David Trump, b'kollaborazzjoni mal-Fakultà ta' l-Arkeoloġija ta' l-Università ta' Malta, flimkien ma' l-Universitajiet ta' Cambridge, Edinburgh u Bristol, bagħtu arkeoloġisti Ingliżi, li bil-paċenzja u r-rieda u bit-tfarfir tal-pinzell (u mhux mid-daqqiet tal-gaffa), skavaw sit uniku mhux biss f'Għawdex, Malta u l-Mediterran, iżda fid-dinja.

Għandna nkunu grati wkoll lejn is-Sur Joe Attard Tabone għax hu sab is-sit uniku, li kien ċimiterju Preistoriku. B'din is-sejba, Joe Attard Tabone se jibqa' magħruf u jkun benefattur kbir li għamel ġieħ lix-Xagħra u ismu jitniżżel mal-lista ta' nies magħrufa bħal Laurent Ropa (kittieb), li għamlu unur lix-Xagħra.

Nikkwota silta mill-kitba ta' Dr. Giovanni Bonello LL.D., mill-artiklu tiegħu ferm interessanti bit-titlu "The Gozo Megalithic Sites" paġna 19, li deher fuq il-ktieb ippubblikat mill-Fondazzjoni Patrimonju Malti, li jgħid hekk dwar is-Sur Joe Attard Tabone: "I have to thank Mr. Joe Attard Tabone whose research contributed so conclusively to the re-discovery of the site of the Xagħra Stone Circle, for his assistance with the illustration and some information".

F'kelma waħda, Dr. Giovanni Bonello jistqarr li l-moħħ wara s-sejba mill-ġdid ta' dan is-sit ħadd m'hu ħlief is-Sur Joe Attard Tabone. Arkeoloġisti madwar id-dinja ser jibqgħu grati lejn is-Sur Joe Attard Tabone, għax hu wera u sab il-pożizzjoni preċiża ta' dan is-sit, li ser ikompli jiżvela d-drawwiet u ċ-ċiviltà tan-Neolitiċi li għexu f'pajjiżna.

Nappella lid-Dipartiment tal-Mużew biex ikompli jiskava t-Tempju ta' "Għeżżu", jiskava wkoll it-tempji megalitiċi f'Santa Verna fix-Xagħra wkoll, kif ukoll il-fdalijiet preistoriċi fuq il-Għolja tan-Nuffara, u anke l-Villa Rumana u l-passaġġ Ruman fil-bajja tar-Ramla l-Ħamra.

Ringrazzjament mill-ġdid imur lill-Ministru għal Għawdex Anton Tabone, u l-Ministru Michael Refalo, li taw l-appoġġ kontinwu biex isir dan l-iskavar.

B'hekk inkunu kburin bil-patrimonju li l-gżira tagħna hi għanja ħafna fl-istorja u l-arkeoloġija u kull min iżur dan is-sit fi Triq Ħamet, għandu jistqarr l-istess kliem li d-Direttur tal-UNESCO Federico Mayor meta qal: "Li Għawdex għandu jkun Wirt Dinji".

RAYMOND MIFSUD.

To Serve you better at Xaghra

CRAI

welcomes

St Joseph Supermarket

125, Church Street, Xaghra, Gozo

as

SIMPATIA CRAI FOODSTORE

St Joseph Supermarket wishes all the residents of Xaghra a very Happy Feast